

Strasbourg den 22 oktober 2003

DGIV/EDU/CIT (2003) 29

**UTBILDNING I DEMOKRATISKT
MEDBORGARSKAP
2001-2004**

ATT UTFORMA ETT GEMENSAMT SYNSÄTT

**EN ORDLISTA
OM UTBILDNING I DEMOKRATISKT
MEDBORGARSKAP**

Karen O'Shea

Tack

Författaren vill tacka alla de som arbetat med de dokument från Europarådet som legat till grund för denna ordlista. Bland dem finns rapportskrivare, forskare, deltagare vid seminarier och konferenser, liksom personal vid Europarådet. Utan deras diskussioner och överväganden skulle ordlistan aldrig ha kunnat komma till stånd.

Författaren hoppas att orden i denna lista på ett adekvat sätt uttrycker tankarna bakom många av de rapporter och undersökningar som tagits fram, och på så sätt återspeglar mångfalden av synsätt inom Europarådet. De dokument som legat till grund för ordlistan återfinns i litteraturförteckningen.

INNEHÅLL

Sammanfattning

Inledning 5

Avsnitt I: Nyckelbegrepp 7

Medborgare/Medborgarskap	Mångfald
Medborgarforum/Citizenship Sites	Ekonomiska och sociala rättigheter
Medborgerliga och politiska rättigheter	Utbildning i demokratiskt medborgarskap
Kulturella rättigheter	Jämlikhet
Demokrati/Demokratisk	Mänskliga rättigheter

Avsnitt II: Processer och metoder 13

Handling	Utvärdering
Aktivt lärande	Eleven i centrum
Att lära i samarbete	Livslångt lärande
Kritisk analys	Eftertanke
Utveckling av kursplaner	Forskning
	Lärarytelse

Avsnitt III: Resultat 19

Affektiva resultat	Ansvar
Kognitiva resultat	Social sammanhållning
Deltagande	Solidaritet
Positiv fred	Hållbar utveckling
Pragmatiska resultat/Resultat av handling	

Litteraturförteckning 23

Sammanfattning

Utbildning i demokratiskt medborgarskap (som i det följande förkortas UDM) är ett ämne som fått en framträdande plats och ägnas mycket intresse inom Europarådet och enskilda medlemsstater. Detta har lett till att debatten har breddats och att nya aktörer på området kommit med. Många nya aktörer spelar en viktig roll för att föra fram UDM politiskt. En del av dem känner inte till alla de betydelsenyanser som ligger bakom de uttryck som ofta används när UDM debatteras och diskuteras. Därför har den här ordlistan tagits fram, som ett hjälpmedel för att stödja arbetet till förmån för UDM-politiken i medlemsstaterna.

Syftet med ordlistan är inte att förklara samtliga uttryck som är kopplade till UDM. De ord som valts ut återspeglar aktuella idéer i ett antal handlingar från Europarådet. Det handlar inte om att ge en strikt definition av varje ord, utan i stället om att kortfattat utforska uttrycket och dess förhållande till UDM.

Ordlistan innehåller 31 ord och är uppdelad i följande tre avsnitt:

- Nyckelbegrepp
- Processer och metoder i UDM
- Resultat av UDM.

Strävan är att ge läsaren en inramning och vägledning bland de viktigaste av de begrepp som förknippas med UDM.

1. Inledning

Bakgrund

Syftet med det första UDM-projektet (1997-2000) var att utforska begrepp och metoder för utbildning i demokratiskt medborgarskap, genom forskning, konferenser och stöd till medborgarforum, s.k. *sites of citizenship*. Eftersom detta projekt blev en framgång startades år 2001 ett nytt projekt, som kommer att fortsätta till 2004. Inom det nya projektet har policyutvecklingen prioriterats högst, och ett antal olika typer av verksamhet pågår.

År 2001 hölls det första internationella seminariet om UDM-politik och dess rättsliga inramning, och viktiga framsteg gjordes genom att nationella UDM-samordnare utsågs i alla medlemsstater. Två viktiga undersökningar håller också på att genomföras – den alleuropeiska undersökningen om politik för UDM (*All-European Study on Policies for EDC*) och arbetet med att ta fram den gemensamma ramen för UDM-politik (*The Common Framework on EDC Policies*).

Som redan nämnts var syftet med det första UDM-projektet att utforska de begrepp och de metoder som är centrala för UDM. Ett antal viktiga handlingar togs fram under projekttiden, och många av dem återfinns i litteraturförteckningen. Eftersom arbetet nu har inriktats på politiskt beslutsfattande har dock behovet av en kortfattad ordlista växt fram.

Syfte

Det övergripande syftet med denna ordlista är att vara till hjälp för politiska beslutsfattare och personer som praktiskt arbetar med att föra fram UDM i medlemsstaterna. Ordlistan är ett sätt att försöka uppnå detta genom att

- ge läsarna en förklaring av de nyckeltermen som är förknippade med UDM,
- ge vägledning om ”utbildning i demokratiskt medborgarskap” på tre viktiga områden, nämligen 1: nyckelbegrepp, 2: processer och metoder, och 3: resultat.
- stödja utvecklingen av en gemensam syn på begreppet utbildning i demokratiskt medborgarskap (UDM) bland medlemsstaterna.

I ordlistan behandlas 31 nyckelidéer som återfinns i diskussionsunderlag, rapporter och forskning som genomförts av Europarådet. Det bör dock noteras att de förklaringar som ges inte är definitiva, utan endast återspeglar tankarna i dagsläget.

Uppläggning

Ordlistan är upplagd på följande sätt:

Avsnitt I: Nyckelbegrepp. En utforskning av UDM med hjälp av uttryck som ”medborgarskap”, ”medborgerliga och politiska rättigheter” och ”mänskliga rättigheter”.

Avsnitt II: Processer och metoder. Inriktas på processer och metoder i UDM genom att förklara termer som ”livslångt lärande”, ”aktivt lärande”, ”att lära i samarbete” och ”kritisk analys”.

Avsnitt III: Resultat av UDM. En utforskning av de resultat som förknippas med UDM, som t.ex. ”kognitiva färdigheter”, ”deltagande”, ”ansvar” och ”solidaritet”.

Litteraturförteckning. Ordlistan avslutas med en litteraturförteckning med de texter varifrån ord och idéer hämtats.

Avsnitt I: Nyckelbegrepp

I syfte att skapa en gemensam syn på UDM ger följande förklaringar läsaren en allmän förståelse av vissa nyckelbegrepp som ligger bakom trepartsbegreppet ”utbildning i demokratiskt medborgarskap”. Följande uttryck ingår i detta avsnitt:

- Medborgare/Medborgarskap
- Medborgarforum/ Citizenship Sites
- Medborgerliga och politiska rättigheter
- Kulturella rättigheter
- Demokrati/Demokratisk
- Mångfald
- Ekonomiska och sociala rättigheter
- Utbildning i demokratiskt medborgarskap
- Jämlikhet
- Mänskliga rättigheter

Medborgare/ Medborgarskap

Inom Europarådet är det allt mer vedertaget att ord som ”medborgare” och ”medborgarskap” varken har en stabil betydelse eller kan begränsas till en enda definition.

I samband med UDM kan en ”medborgare” beskrivas som ”*en person som lever med andra i ett samhälle*”. Detta betyder dock inte att idén om att vara medborgare i nationalstaten inte längre är relevant eller tillämplig. Eftersom nationalstaten inte längre är ensam om makten behövs dock en mer holistisk syn på begreppet.

Denna bredare innebörd av ”medborgare” och ”medborgarskap” banar väg för en *ny modell för att utforska hur vi lever tillsammans*. Utmaningen är att gå utöver gränserna för ”nationalstaten” till begreppet ”samhälle”, som omfattar den lokala, nationella, regionala och internationella miljö som den enskilda personen lever i.

Enligt detta synsätt omfattar begreppen ”medborgare” och ”medborgarskap” även begreppen ”*ställning*” och ”*roll*”. De berör frågor som gäller rättigheter och skyldigheter, men även idéer avseende jämlikhet, mångfald och social rättvisa. Det räcker inte längre att endast förknippa begreppet ”medborgarskap” med att rösta i allmänna val. Det måste också omfatta *alla de handlingar* som en enskild person utför och som påverkar livet i samhället (lokalt, nationellt, regionalt och internationellt), och ställer därför krav på *ett offentligt utrymme* där enskilda kan agera tillsammans.

Medborgarforum/ Citizenship Sites

Ett medborgarforum (*citizenship site*) är den benämning som getts en *ny eller nyskapande form för demokratiskt liv*. Dessa forum är lokala gräsrotsprojekt där man försöker ge liv åt och tillämpa principerna för ett modernt demokratiskt medborgarskap.

Ett medborgarforum kan omfatta *ett antal likartade aktiviteter inom* ett specifikt lokalt område, i ett antal geografiska områden, eller t.o.m. i ett helt land.

Forumerna omfattar i allmänhet *olika aktörer. De styrs av deltagarna själva. I forumen används olika deltagandeformer. Man bekämpar utestängning och arbetar för sociala förändringar*. Medborgarforumerna grundas på de värderingar och de demokratiska processer som de vill främja och förstärka.

Medborgerliga och politiska rättigheter

Medborgerliga och politiska rättigheter avser främst *den enskilda individens fri- och rättigheter som staten åtar sig att respektera*.

Dessa rättigheter anses ofta som den "första generationen" mänskliga rättigheter. De omfattar rätten till frihet och personlig säkerhet, rätten till en rättvis rättegång, rätten att betraktas som oskyldig, rätten att gifta sig och rätten att delta i det offentliga livet. De omfattar även förbudet mot tortyr och annan grym och omänsklig behandling, slaveri och tvångsarbete.

På internationell nivå återfinns dessa rättigheter i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, som antogs av FN:s generalförsamling 1966.

Kulturella rättigheter

Begreppet "kulturella rättigheter" är i samband med UDM förknippat med *identitetsfrågor* i vid mening. Dessa identitetsfrågor omfattar språk och allt därmed förknippat, tillhörighet till grupper, samhällen och folkslag, liksom kulturarvsfrågor.

Runt begreppet "kulturella rättigheter" förs en av dagens svåraste debatter avseende mänskliga rättigheter. Även om det är allmänt accepterat att våra samhällen är mångkulturella fortsätter man att arbeta med hur denna verklighet ska behandlas ur politiskt och rättslig synpunkt, dvs. hur rättigheter ska definieras, för vilka dessa rättigheter gäller och inte minst vilka grupper som ska garantera dessa rättigheter.

Demokrati/ Demokratisk

Demokrati är ett *sätt att leva tillsammans i ett samhälle*. I en demokrati är det mycket viktigt att *kunna välja mellan olika lösningar* när frågor och problem uppstår, och att ha friheten att göra det.

Denna innebörd av begreppet ”demokrati” visar att tyngdpunkten förskjutits. Den traditionella synen på ”demokrati”, som en styrelseform och ett politiskt system som grundas på medborgarnas ganska begränsade roll som valdeltagare, har utmanats av idéer om aktivt deltagande i demokratin.

Inom UDM lägger adjektivet ”demokratisk” tyngdpunkten på ett *medborgarskap som grundas på principer och värderingar avseende mänskliga rättigheter, respekt för människors värdighet, pluralism, kulturell mångfald och rättsstatsprincipen*.

Mångfald

Begreppet ”mångfald” innebär en utvidgning av toleransbegreppet till en *verklig respekt för och uppskattning av skillnader*. Begreppet är centralt i en pluralistisk och mångkulturell tankevärld, och är därför en *hörnsten för UDM*.

Därför måste tillfällena att granska uppfattningar och ta itu med fördomar och stereotyper ingå i UDM. Man måste också sträva efter att *skillnader ska uppskattas och välkomnas* i det lokala, nationella, regionala och internationella samhället.

Ekonomiska och sociala rättigheter

Ekonomiska och sociala rättigheter gäller främst de förutsättningar som krävs för att *varje människa ska kunna utvecklas fullt ut och ha en tillfredsställande levnadsstandard*.

Dessa rättigheter kallas ofta ”den andra generationen” mänskliga rättigheter. De är svårare att förverkliga eftersom de anses vara beroende av tillgängliga resurser. De omfattar rättigheter som t.ex. rätten till arbete, utbildning, fritid och en tillfredsställande levnadsstandard.

På internationell nivå återfinns dessa rättigheter i konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, som antogs av FN:s generalförsamling 1966.

Utbildning i demokratiskt medborgarskap

Utbildning i demokratiskt medborgarskap (UDM) har växt fram ur mer traditionell verksamhet som t.ex. undervisning i samhällskunskap och medborgarupplysning. UDM är ett synsätt som *betonar individens erfarenheter* och sökandet efter metoder som *främjar framväxten av samhällen där man eftersträvar autentiska relationer*. UDM handlar om individen och hans eller hennes relationer med andra, byggandet av en personlig och kollektiv identitet, villkoren för att leva tillsammans och mycket mer.

En grundläggande strävan i UDM är att *främja en kultur för demokrati och mänskliga rättigheter*, en kultur där individerna kan utforma det gemensamma projektet att bygga samhället. UDM syftar därför till att stärka den sociala sammanhållningen, den ömsesidiga föreståelsen och solidariteten.

Som utbildningsinitiativ är UDM *inriktad på alla*, oberoende av ålder och samhällsställning. Därför sträcker sig utbildningen långt utöver den skolmiljö där den ofta först tillämpas. UDM är en *process för livslångt lärande* som inriktas på följande mål:

*deltagande,
partnerskap,
social sammanhållning,
tillgänglighet,
jämlighet,
ansvar och
solidaritet.*

Det innebär att UDM är en uppsättning metoder och aktiviteter som utvecklats på gräsrotsnivå, och som syftar till att *hjälpa elever, ungdomar och vuxna att delta aktivt på ett ansvarsfullt sätt i beslutsfattandet i deras del av samhället*. Deltagande är av avgörande betydelse för att främja och stärka en demokratisk kultur som grundas på medvetenhet och engagemang för gemensamma grundläggande värderingar, som t.ex. mänskliga fri- och rättigheter, jämlighet i mångfald och rättsstatsprincipen.

Den inriktas på att ge möjlighet under hela livet att *förvärva, tillämpa och sprida kunskaper, värderingar och färdigheter* med koppling till demokratiska principer och tillvägagångssätt i många formella och icke-formella undervisnings- och inlärningsmiljöer.

Jämlikhet

Begreppet ”jämlikhet” innebär att man erkänner att *alla har samma rättigheter, oberoende av ålder, kön, religion, etnisk tillhörighet osv.*

I inledningen till den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna fastslås från början att ”erkännandet av det inneboende värdet hos alla medlemmar av människosläktet och av deras lika och oförytterliga rättigheter är grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen”.

Begreppet ”medborgarskap” kan inte skiljas från jämlikhetsfrågor. Orättvisor inom och mellan samhällen är ett hinder för effektivt samhällsdeltagande. Därför står jämlikhetsidén *i centrum för UDM*. Det innebär att man i UDM måste ta upp jämlikhetsfrågor och *ge de enskilda kapacitet att agera mot alla former av diskriminering.*

Mänskliga rättigheter

Mänskliga rättigheter gäller dels *människors möjlighet att utvecklas till sin fulla potential* och deras förhållande till andra, dels *nationalstatens ansvar gentemot individen.*

Bland de viktigaste dokumenten om mänskliga rättigheter återfinns FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna och konventionen om barnets rättigheter.

Traditionellt har mänskliga rättigheter delats upp i olika kategorier, nämligen *medborgerliga, politiska, sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter.* Dessa kategorier förknippas ofta med specifika tidsperioder, där de medborgerliga och politiska rättigheterna anses som ”den första generationen”, följd av sociala och ekonomiska rättigheter i ”den andra generationen”, medan kulturella rättigheter och utvecklingsrättigheter anses som ”den tredje generationen”.

Utan att bestrida värdet i att kategorisera rättigheter syftar UDM till att *främja en integrerad syn på de mänskliga rättigheterna.* I UDM läggs lika stor vikt vid alla kategorier av rättigheter: medborgerliga, politiska, sociala, ekonomiska, såväl som kulturella. Därigenom försöker man i UDM väga upp den tendens som funnits att se vissa rättigheter som viktigare än andra.

Även om begreppet mänskliga rättigheter traditionellt förknippats med staten och dess förhållande till individen är det också viktigt att notera att man i UDM *talar om mänskliga rättigheter på ett*

sätt som lägger allt större vikt vid "gruppers" eller "folkslags" rättigheter. Försöken att införa dessa idéer i UDM är viktiga såväl *för att utveckla själva begreppet* som för att utveckla lokala, nationella och regionala samhällen.

AVSNITT II: Processer och metoder

Utbildningen i demokratiskt medborgarskap är en process. I processen strävar man efter att uppnå ”bästa metoder”, och den vilar därför på en specifik etisk grundsyn. I det praktiska genomförande av UDM används många olika metoder. De ord som återfinns nedan är långt ifrån någon uttömmande förteckning, utan snarare en introduktion till vad som står i centrum för detta utbildningsinitiativ. Följande uttryck ingår i detta avsnitt:

- Handling
- Aktivt lärande
- Att lära i samarbete
- Kritisk analys
- Utveckling av kursplaner
- Utvärdering
- Eleven i centrum
- Livslångt lärande
- Eftertanke
- Forskning
- Lärarutbildning

Handling

Handlingens plats i lärandet är central för att *utveckla ett aktivt medborgarskap*. I lärandeprocessen arbetar man för att ge människor möjlighet att gå utöver lärandets kognitiva dimension genom att de *använder sina färdigheter och utvecklar nya*.

Handlingsbegreppet innefattar dock även den kognitiva dimensionen. Den understöds av aktörens uppfattning av vad som händer. Sedan reflekterar man över handlingen för att göra den mer betydelsefull för individen. Inom UDM är handling *en del av en process* som inte kan ses som en isolerad aktivitet.

Handlingar kan utföras på *många olika nivåer*: handling i lärmiljön, inom institutioner eller inom det lokala samhället, eller handling för globala förändringar.

Aktivt lärande

Aktivt lärande kan beskrivas som en process där man *”lärt sig genom att göra”*. Det är en utbildningsprocess där *den lärande är en aktiv partner i utbildningsprocessen i stället för en passiv kunskapsmottagare*. Såväl individer som grupper lär sig bättre när de deltar aktivt i det egna lärandet.

I undervisningen behövs olika arbetssätt och metoder. De metoder som används måste ge *den som lär möjlighet att tänka, göra och tänka efter*. Genom att det omfattar alla tre dimensionerna *riktar sig det aktiva lärandet till hela personen*.

Metoder för aktivt lärande som förknippas med UDM inkluderar brainstorming, rollspel, debatt, diskussioner och projektarbeten.

Att lära i samarbete

Att lära i samarbete handlar om att *lära sig av och med andra*. Det är ett socialt och interaktivt lärande där *grupprocesser står i centrum*. Aktiviteter där man lär sig i samarbete ger människor möjlighet att lära tillsammans genom att arbeta på gemensamma projekt. De kan också stimulera eleverna till att ta itu med problem tillsammans, att tänka efter och att uttrycka sig bättre. Dessa aktiviteter har plats inom UDM är självklar eftersom *UDM i sig handlar om att fostra medborgare som lever tillsammans* med andra.

Aktiviteter där man lär sig i samarbete ger balans mellan individuellt och kollektivt lärande. Det betyder inte slutet för det individuella lärandet, och *kan kompletteras* med användning av datorer, arbete som kräver personlig eftertanke och personligt projektarbete. Lärande i samarbete kan också ske genom nätverksaktiviteter som t.ex. *vänortssamverkan, skolnätverk på Internet osv.*

Kritisk analys

Kritisk analys är den *process där den lärande ges uppmuntran och stöd för att utveckla och använda sin färdighet att tänka kritiskt*.

I det kritiska tänkandet ingår andra färdigheter som undersökning, tolkning, presentation och eftertanke. Det kritiska tänkandet är en process då en person bildar sig en egen åsikt, lär sig uttrycka den och vid behov omvärdera den. Genom kritisk analys går man utöver enkla förklaringar och *utforskar frågor på ett mer sammansatt sätt*.

Kritisk analys *behövs för att bygga upp ett kritiskt socialt medvetande* och är därför en grundläggande del av UDM. Det kritiska tänkandet innebär en löpande analys av dagens samhälle och de krafter som formar det.

Metoder som främjar kritisk analys är t.ex. *mediaanalys, debatter och projektarbete*.

Utveckling av kursplaner

Begreppet ”utveckling av kursplaner” kan *tillämpas i alla utbildningssammanhang*. Det kan ses *som den process* genom vilken frågorna ”Vad vill vi att den lärande ska lära sig?” och ”Hur ska vi stödja lärandet?” *omsätts i konkreta processer och metoder som tillämpas av alla utbildare i kontakterna med de lärande*.

Oberoende av om den sker i ett klassrum, inom vuxenutbildningen eller på nationell nivå innebär utvecklingen av kursplaner att man engagerar sig i att *bygga upp ramar för lärande* som tillgodoser elevernas behov.

Idealiskt sett kräver utvecklingen av kursplaner, oberoende av sammanhang, ett engagemang i fortlöpande *översyn och förändring* när nya idéer om undervisning och lärande inom UDM växer fram.

Utvärdering

Utvärdering är en *process där man tänker över det som görs och är öppen för förändringar*. Utvärdering är inte samma sak som bedömning. Utvärderingen gäller inte enbart vad som redan hänt, utan riktas också in på vad som *kan göras bättre*. Det handlar om både eftertanke och handling.

Utvärdering är en processinriktad verksamhet. Den kan omfatta uppställande av syften och mål, urval av deltagare, insamling av uppgifter, analys och spridning.

Utvärderingen har en central plats i utvecklingen av UDM som utbildningsprocess. Den innebär en granskning av vad som händer *på alla nivåer*, från klassrummet eller lärmiljön till det politiska arbetet på högsta nivå. Vidare måste utvärderingarna stödjas av *strävan att uppmuntra ”bästa metoder”*.

Eleven i centrum

En elevcentrerad utbildning *sätter den lärande människans ansträngning att förstå i centrum för inlärningsprocessen*. Därigenom inriktas lärandet främst på individen. Utgångspunkten är *de egna erfarenheterna*.

En kursplan i UDM måste därför inriktas på hela den lärande människan genom att *omfatta det som gäller individen*,

arbetstagaren och medborgaren under hela livet. Det innebär att varje lärmiljös unika egenskaper måste beaktas när man utvecklar kursplaner för UDM.

Livslångt lärande

Begreppet livslångt lärande är ett erkännande av att varje individ genomgår en *kontinuerlig inlärningsprocess*. Detta begrepp är viktigt för UDM eftersom utbildningen i demokratiskt medborgarskap inte kan begränsas till skolvärlden. Lärande för demokratiskt medborgarskap måste ses som en övergripande uppgift som nödvändigtvis berör ett *stort antal formella och icke-formella lärmiljöer*.

Livslångt lärande *förutsätter en holistisk inställning till utbildning*. Lärandet sker på många olika platser, inklusive arbetsplatsen, inom ramen för aktiviteter i det lokala samhället. Alla personer och alla grupper i samhället bör få tillgång till livslångt lärande, t.ex. media, polis, vårdpersonal osv.

För att utveckla ett effektivt program för livslångt lärande krävs *samordning och samarbete* mellan relevanta institutioner och organisationer på alla nivåer.

Eftertanke

Eftertanke är den *process där en person eller en grupp aktivt reflekterar över vad som hänt*. Eftertanke ingår i engagemanget för reflektivt lärande och handling.

UDM är en process som uppmuntrar reflektivt lärande. *Eftertanke bidrar till att ge handlingar mening, och vice versa*. Om eftertanken inte bereds plats kan den lärande människan gå miste om ett konkret tillfälle att utveckla sin förståelse.

Reflektiv verksamhet kan *omfatta användning av olika sorters dagböcker och diskussioner i små grupper* om vad som hänt eller vad man lärt sig.

Forskning

Forskning handlar om *lärande och upptäckt*. Det är en process där frågor och idéer undersöks, analyseras och diskuteras. Det finns *många former av och synsätt på* utbildningsforskning i allmänhet och UDM i synnerhet.

Utbildningsforskningen kan bidra till *en bättre förståelse av inlärningsprocessen*. Den kan ge *insikter och information om nyckelbegrepp och idéer* som kan vara till hjälp när man utvecklar kursplaner i medlemsstaterna. Forskningen *kan vara ett stöd vid utvärdering* genom att den ger möjligheter att studera aktuell praxis och se vad som fungerar bra och vad som kan förbättras. Den kan fungera som *stöd för demokratiska metoder* genom att den garanterar att den lärande människans åsikter och tankar om livet undersöks och dokumenteras.

Lärar- utbildning

Lärarutbildning är den *övergripande term som används både för utbildningen innan yrkesverksamheten påbörjas och den fortlöpande kompetensutvecklingen för alla utbildare*.

Den kan ses som *ett svar på behovet av en expertgrupp* bestående av utbildare som är engagerade i UDM, dess processer och metoder. Därför är den en grundläggande del av UDM-politiken.

I UDM ifrågasätts *den traditionella rollen som "kunskapsförmedlare", som ersätts med rollen som "handledare i lärande"*, vilket innebär att nya utbildningsmodeller behövs. I sådana modeller måste ett stort antal tillfällen för ytterligare utbildning under hela den yrkesverksamma tiden ingå.

AVSNITT III: Resultat

Resultaten av UDM är kopplade till förståelse (kognitiva resultat), attityder (affektiva resultat) och beteenden (pragmatiska resultat) som man strävar efter att uppnå hos den enskilda lärande människan. Det finns också syften på en mer allmän, samhällelig nivå. Följande termer ingår i detta avsnitt:

- Affektiva resultat
- Kognitiva resultat
- Deltagande
- Positiv fred
- Pragmatiska resultat/Resultat av handling
- Ansvar
- Social sammanhållning
- Solidaritet
- Hållbar utveckling

Affektiva resultat

De affektiva resultaten kan uppnås eftersom individer bygger upp sig själva och sina relationer efter vissa värderingar.

En individs värderingar kan förändras. Dessa värderingar kan påverka hur en individ fattar sina beslut. De underlättar val och hjälper också till att strukturera omgivningen. På grund av denna föränderlighet är *utveckling av värderingar och attityder ett mycket viktigt resultat av lärandet* inom UDM.

Inom UDM är man särskilt uppmärksam på de *värderingar som demokrati och mänskliga rättigheter grundas på*. Bland dessa återfinns erkännande av och respekt för sig själv och andra liksom förmågan att lyssna och att delta i fredlig konfliktlösning.

Kognitiva resultat

Ordet *”kognition” förknippas i allmänhet med förståelse och kunskap om innehåll*. I samband med UDM avses i allmänhet kunskap på tre nivåer: kunskap om, kunskap i och ”know-how” eller praktiskt kunnande.

Det är viktigt att den lärande människan *kan reglerna för det kollektiva livet och vet hur dessa regler uppstått, vilket ursprung och vilket syfte de har*. Det är också viktigt att de lärande har *förstått maktnivåerna i samhället och vet hur offentliga organ fungerar*, att de känner till de mänskliga rättigheterna osv.

Kunskap om det demokratiska samhället kräver dock bättre *förståelse av världen*. Denna kunskap bygger på att man inser att världen ständigt förändras. För att kunna delta aktivt i samhällets utveckling måste människor i viss mån känna till *aktuella debatter*, t.ex. "Vad menas med kulturella rättigheter?" "Vad menas med ansvar?".

Andra former av kunskap återfinns i begreppet "*know-how*" eller *praktiskt kunnande*, t.ex. "Vad är en debatt?", "Vilka är de grundidéer som den demokratiska processen är uppbyggd på?" Kunskap av detta slag är oupplösligt förknippad med det pragmatiska området, dvs. färdigheter.

Deltagande

Deltagande handlar om att se till att varje individ kan ta sin plats i samhället och bidra till dess utveckling, på vilken nivå det än vara månde.

Deltagandet är avgörande för den demokratiska stabiliteten när enskilda engagerar sig i offentligt beslutsfattande. Det är en grundläggande rättighet för varje människa.

Deltagande *definierar UDM*. Att delta i samhällslivet på alla nivåer kräver att *enskilda vill och kan engagera sig i varandra*, över samhällsgränserna, sinsemellan och i befintliga institutioner. En person lär sig om deltagande genom att delta, och inte genom att lära sig om deltagande.

Därför handlar UDM lika mycket om att *erbjuda möjligheter att delta som om att utveckla förmågan att delta* och minska hindren för deltagande.

Positiv fred

Begreppet "positiv fred" *beskriver ett tillstånd där den kollektiva viljan är inriktad på att främja fred och undanröja hindren för fred*. Begreppet innebär ett engagemang i social rättvisa, och går därigenom utöver definitionen av fred som avsaknaden av skräck, våld och krig.

Positiv fred innebär *ett åtagande att lösa konflikter utan våld* och syftar till att uppmuntra denna förmåga hos enskilda och i grupper så att de kan ta itu med sociala problem på ett konstruktivt sätt.

För utbildare inom UDM innebär det också att man främjar demokratiska processer i klassrummet, tar upp frågor om makt och

maktmissbruk, och hela tiden försöker uppmuntra lyssnande, konstruktiv dialog och engagemang i konfliktlösning.

Pragmatiska resultat/ resultat av handling

Pragmatiska resultat eller resultat av handling är kopplade till strävan att *förbättra människors förmåga att ta initiativ och acceptera ansvar i samhället*. Det är förmågor som *ger individen kraft att ta aktiv del i och bidra till samhället*, när det gäller att påverka frågor och lösa problem.

Inom UDM är det fullt vedertaget att kunskap, attityder och värderingar endast är meningsfulla i det vardagliga personliga och sociala livet, och därför *är sammanfogade med förmågan att agera*. Denna övergripande förmåga omfattar andra, nämligen förmågan att leva och arbeta med varandra, att samarbeta, att engagera sig i gemensamma initiativ, att kunna lösa konflikter utan våld och att delta i offentlig debatt.

Ansvar

Begreppet ”ansvar” avser *förmågan att reagera, vara lyhörd för andra och ta ansvar för sig själv*.

Ansvar kan ses som en *motvikt till våra samhällens individualisering och fragmentering*. Syftet är att ge en ny moralisk grund för att vi ska kunna leva tillsammans. Ansvar *får dock inte, särskilt ur utbildningssynpunkt, begränsas till likformighet*.

Ansvaret finns löpande på alla nivåer, med politiskt beslutsfattande på makronivå och individer på mikronivå. Mellan dessa två ytterligheter finns en myriad aktörer. Ansvarsbegreppet innebär också att man erkänner att det finns ett utrymme mellan det lokala och det globala. T.ex. kan man inte betona ansvar på lokal nivå på bekostnad av det globala ansvaret och vice versa.

Ansvaret i en demokratisk miljö är kopplat till utövandet av demokratin. Detta utövande går längre än att rösta i val. Det handlar om att engagera sig i den demokratiska processen på alla nivåer, inbegripet debatt, kamp mot fördomar, aktioner mot orättvisa och agerande för samhällsutveckling.

Ansvar i betydelsen utövande av demokratin *handlar om att erkänna andra och att vilja och kunna relatera till dem i egenskap av människor med rättigheter*. Dessutom handlar det om att varje enskild person behöver förstå att vårt agerande kan bidra till att skapa de förhållanden som behövs för att var och en ska kunna sträva efter att förverkliga sin mänskliga potential.

Social samman- hållning

Social sammanhållning ger en ”samhällsbild” *med ett starkt engagemang i positiva relationer mellan människor*. Social sammanhållning innebär en känsla av tillhörighet och välbefinnande för både människor och samhälle.

Den omfattar ett engagemang i att *ständigt förbättra samhällsmedlemmarnas livskvalitet genom att aktivt undanröja hinder och orsaker till splittring*.

Det här begreppet är *kopplat till begreppet ”positiv fred”* och används ofta i Europarådets dokument. Det innebär att det är en del av den logiska grunden för UDM lika mycket som ett önskat resultat eller ett syfte. Ur denna synvinkel ses UDM som ett *bidrag till den sociala sammanhållningen* genom att den främjar respekt för mänskliga rättigheter och icke-våld.

Solidaritet

Solidaritet har många kopplingar till *människors förmåga att inte bara se till sina egna förhållanden, utan erkänna andras rättigheter och vilja agera för att tillvarata dem*.

Det är också ett av nyckelmålen för UDM eftersom man försöker ge människor sådana kunskaper, färdigheter och värderingar att de till fullo kan leva ut *den samhälleliga dimensionen i sina liv*.

Solidaritetshandlingar har nära kopplingar till begreppet ”handling” som berörts ovan. *Solidaritet är dock lika mycket en inställning som en uppsättning beteenden*.

Hållbar utveckling

Utbildning i hållbar utveckling är ett *viktigt mål* inom UDM. Det är ett erkännande av att både den lokala och den globala utvecklingen *måste nå balans mellan social, ekologisk och ekonomisk tillväxt*.

Därför stödjer UDM den enskilda personens utveckling av ett engagemang för principen om hållbar utveckling. Detta sker genom *ökad förståelse av utvecklingsbegreppet* och av *de värderingar och färdigheter som krävs* för att arbeta med andra för att bygga en hållbar framtid.

Litteraturförteckning

- Audigier, F., 2000, **Basic Concepts and Core Competencies for Education for Democratic Citizenship**, DGIV/EDU/CIT (2000) 23, Europarådet, Strasbourg.
- Belanger, P., 2001, **Education for Democratic Citizenship: Methods, Practices and Strategies**, rapport, Europarådet, Strasbourg, ISBN 92 871 4509 1.
- Bîrzéa, C. 2000, **Project on Education for Democratic Citizenship: A Life-Long Learning Perspective**, DGIV/EDU/CIT (2000) 21, Europarådet, Strasbourg.
- Carey, L. & Forrester, K. 2000, **Sites of Citizenship: Empowerment, Participation and Partnerships**, DECS/EDU/CIT (99) 62, Europarådet, Strasbourg,
- Europarådet, 2000, **Education for Democratic Citizenship, Teacher Training Courses 1992-1997**, DECS/CIT (98) 53, Europarådet, Strasbourg.
- Europarådet, 2000, **Sites of Citizenship Brochure**, Europarådet, Strasbourg
- Europarådet, 2001, **Responsibility: From Principles To Practice**, rapport, Europarådet, Strasbourg, ISBN 92 871 4511 3.
- Europarådet, **Remembrance and Citizenship: From Places to Projects**. seminarierapport, 2000, Europarådet, Strasbourg, ISBN 92 871 3981 4.
- Duerr, K., Spajic-Vkras, V., och Ferreira Martins, I. 2000, **Strategies for Learning Democratic Citizenship**, DECS/EDU/CIT (2000) 16, Europarådet, Strasbourg
- Forrester, K., **Project on 'Education for Democratic Citizenship', Final Conference Report**, 2000, DGIV/EDU/CIT (2000) 41, Europarådet, Strasbourg.
- McCarthy, S. 2000, **Youth Cultures, Lifestyles and Citizenship**, Europarådet, Strasbourg, ISBN 92 871 3985 7.
- O'Shea, K., 2002, **Education for democratic Citizenship: Policies and Regulatory Frameworks**, rapport, Europarådet, Strasbourg, ISBN 92 871 4949 6.
- Rus, C. 2001, **Education for Democratic Citizenship and Management of Diversity : Project and Policy Development in Southeast Europe**, DGIV/EDU/CIT (2001) 28, Europarådet, Strasbourg.
- Taylor, M. 2002, **Critical Approach to the Media in Civic Education**, Europarådet, Strasbourg, ISBN 92 871 4546 6.

